

Ý tưởng của Đại tướng Võ Nguyên Giáp về phát triển spin-off trong các viện nghiên cứu và trường đại học

Vũ Cao Đàm¹, Phạm Huy Tiến²

¹Nguyên Viện trưởng Viện Quản lý Khoa học, Ủy ban Khoa học và Kỹ thuật Nhà nước

²Nguyên Phó giám đốc Trung tâm Khoa học Tự nhiên và Công nghệ Quốc gia

Đại tướng Võ Nguyên Giáp không chỉ là một nhà lãnh đạo quân sự tài ba, mà còn là một người luôn quan tâm đến công tác phát triển khoa học và kỹ thuật (KH&KT) nước nhà. Ông đã từng đảm nhiệm chức vụ Chủ nhiệm Ủy ban Khoa học Nhà nước từ tháng 7/1960 đến tháng 1/1963 và đã có những kiến nghị sâu sắc về việc đổi mới quản lý trong khoa học và giáo dục. Để tưởng nhớ 9 năm ngày mất của Đại tướng, Tạp chí Khoa học và Công nghệ (KH&CN) Việt Nam xin giới thiệu bài viết của các tác giả Vũ Cao Đàm, Phạm Huy Tiến nhắc lại ý tưởng của Đại tướng Võ Nguyên Giáp về phát triển spin-off trong các viện nghiên cứu và trường đại học.

Dẫn nhập

Đầu năm 1983, sau khi Bộ Chính trị ra Nghị quyết số 37/NQ-TƯ ngày 20/04/1981 về chính sách KH&KT, Phó Chủ tịch Hội đồng Bộ trưởng Võ Nguyên Giáp (từ đây viết tắt là PCT) đã đề xướng việc công bố một chính sách cụ thể về khuyến khích áp dụng các thành tựu KH&KT vào sản xuất. PCT đã chủ trì nhiều cuộc họp với các nhà lãnh đạo và chuyên gia thuộc Ủy ban Khoa học Nhà nước, Bộ Đại học và Trung học chuyên nghiệp, Viện Khoa học Việt Nam, Ủy ban Khoa học xã hội, Ban Khoa Giáo Trung ương... để thảo luận các nội dung cụ thể của chính sách. Các tác giả - Vũ Cao Đàm và Phạm Huy Tiến đã được tham gia hầu hết các cuộc họp này. Kết quả của quá trình này là sự ra đời của Nghị quyết số 51-HĐBT ngày 17/05/1983 của Hội đồng Bộ trưởng về một số vấn đề công tác của KH&KT năm 1983 và những năm tiếp theo (từ đây gọi tắt là Nghị quyết 51).

Nghị quyết 51 và các spin-off

Nghị quyết 51 có một đoạn viết: "... cho phép các cơ quan nghiên cứu triển khai ngoài nhiệm vụ chính là hoàn thành kế hoạch nghiên cứu triển khai được giao, được ký kết hợp đồng phục vụ các nhu cầu khác về KH&KT của sản xuất, đảm bảo các dịch vụ kỹ thuật cần thiết (hướng dẫn sử dụng, bảo dưỡng, sửa chữa máy móc, thiết bị, phân tích thí nghiệm, thiết kế kỹ thuật,...), tổ chức sản xuất các sản phẩm là kết quả nghiên cứu của mình, mà chưa có cơ sở sản xuất nào đảm nhiệm". Đây là một tư tưởng rất mới vào thời gian đó, nhằm mở rộng quyền chủ động của các cơ quan nghiên cứu triển khai. Đây cũng chính là đoạn đã được đưa vào dự thảo chấp bút cho Nghị quyết 51 của đồng chí Hoàng Đình Phú, Phó chủ nhiệm Ủy ban Khoa học Nhà nước lúc đó. Đồng chí Hoàng Đình Phú là người có

một bề dày kinh nghiệm rất sâu sắc về tổ chức nghiên cứu khoa học. Đồng chí đã có kinh nghiệm tổ chức Viện Nghiên cứu Quân giới (tiền thân của Viện Kỹ thuật Quân sự) trong suốt 9 năm kháng chiến chống Pháp với tư cách là Phó Viện trưởng, dưới sự chỉ đạo học thuật của Viện trưởng Trần Đại Nghĩa (khi đó chưa là viện sỹ).

Thời đó, trong Nghị quyết 51 chưa gọi tên loại hình tổ chức spin-off. Tuy nhiên, việc cho phép các viện nghiên cứu, trường đại học được thành lập các xí nghiệp nhỏ để sản xuất các sản phẩm từ kết quả nghiên cứu chính là sự khởi đầu thành lập các spin-off. Sau này, khi chúng tôi đi làm việc ở nước ngoài, đến Đại học Thanh Hoa (Bắc Kinh, Trung Quốc) mới nghe các bạn gọi là spin-off. Đại học Thanh Hoa có hàng trăm spin-off xung quanh khu vực địa dư của Nhà trường, trong số đó

PGS Trần Tuấn Thanh giới thiệu với Đại tướng Võ Nguyên Giáp về công nghệ chế tạo bộ đôi cao áp, vòi phun (nguồn: ảnh tư liệu Trường Đại học Bách khoa Hà Nội, năm 1985).

có một địa danh về sau đã trở thành một trung tâm công nghệ cao nổi tiếng của Trung Quốc là Trung Quan Thôn (中关村).

Chủ trương này được GS Nguyễn Văn Hiệu ủng hộ, GS đã ra quyết định thành lập khá nhiều spin-off tại Viện Khoa học Việt Nam, trong đó có một spin-off là FPT được thành lập năm 1988.

Rất tiếc, ở Việt Nam, các spin-off đã bị giải thể từ thập niên 1990 và hiện nay vẫn chưa thực sự hồi sinh. Những bài phân tích của các đồng nghiệp từ Viện Hàn lâm KH&CN Việt Nam (các tác giả Phạm Tuấn Huy, Phạm Thị Bích Ngọc và Phạm Quang Tuấn được đăng tại Tạp chí KH&CN Việt Nam số tháng 3 và tháng 6 năm 2022) giúp chúng ta hiểu rõ hơn về quá trình hình thành các spin-off tại Việt Nam, cũng như nguyên nhân dẫn đến sự giải thể của loại hình doanh nghiệp KH&CN này. Theo quan điểm của các tác giả, nếu các spin-off vẫn được tiếp tục phát triển, thì ở Việt Nam đã có một khu công nghệ cao không thua kém Trung Quan Thôn của Trung Quốc.

Vấn đề của các spin-off

Spin-off là xí nghiệp vệ tinh của các viện nghiên cứu và các trường đại học. Sự hình thành các spin-off là do nhu cầu sản xuất các sản phẩm tạo ra từ kết quả nghiên cứu, có nhu cầu trong xã hội, nhưng nhu cầu chưa phát triển cao đến mức các doanh nghiệp “bơ” đầu tư sản xuất trên quy mô công nghiệp. Chẳng hạn, dụng cụ đo lường và các loại chip đặc chủng đặt trên các con tàu vũ trụ. Viện Vật lý của GS Nguyễn Văn Hiệu có một spin-off chuyên sản xuất các loại máy phát laser theo đặt hàng cá biệt, tuy nhiên lại không có doanh nghiệp nào sản xuất hàng loạt mặt hàng này*.

Rất không may cho các viện nghiên cứu và trường đại học, trong phong trào “bung ra” của toàn xã hội khi đó, hàng loạt “xí nghiệp đời sống” được thành lập tại các cơ quan, đoàn thể, cho nên spin-off của các viện nghiên

cứu, trường đại học cũng bị hiểu đồng nhất với các loại “xí nghiệp đời sống” đó. Trước tình thế xuất hiện một cách rầm rộ các “xí nghiệp đời sống” tại các cơ quan đoàn thể, ngày 18/10/1992, Chủ tịch Hội đồng Bộ trưởng đã ban thành Chỉ thị 08/CT về tổ chức lại các đơn vị sản xuất của các “cơ quan, đoàn thể”, nhằm chấn chỉnh những xí nghiệp loại này. Viện Khoa học Việt Nam cũng bị liệt vào các “cơ quan” và “đoàn thể” như thế... Đó là bối cảnh xã hội để các spin-off của Viện Khoa học Việt Nam hình thành và bị giải thể.

Sau này, trong xu thế xác lập quyền tự chủ của các tổ chức sự nghiệp công lập, Chính phủ đã ban hành Nghị định số 80/2007/NĐ-CP ngày 19/05/2007 về doanh nghiệp KH&CN, nhưng theo khảo sát của chúng tôi, các viện nghiên cứu và trường đại học vẫn lúng túng trong việc vận dụng để phục hồi và phát triển các spin-off.

Kết luận và khuyến nghị

Chủ trương thành lập các spin-off của Cố Đại tướng Võ Nguyên Giáp trong Nghị quyết 51 là hoàn toàn chuẩn xác và hợp xu thế phát triển của các tổ chức KH&CN đương đại. Đáng tiếc nó đã ra đời vào một bối cảnh xã hội không thích hợp. Chúng tôi thiết nghĩ, đã đến lúc Nhà nước cần lưu ý đến sự phát triển các hình thức hiện đại của các tổ chức KH&CN để có những chính sách phù hợp với nhu cầu phát triển của nền KH&CN nước ta ✍

*Xem <https://iop.vast.ac.vn/dtkhac/>